

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Uygulamalara İlişkin Algıladıkları Stres ve Stresle Baş Etme Davranışları: Bir Vakıf Üniversitesi Örneği

Nursing Students Clinical Practice Perceive Stress and Coping With Stress Behaviours: A Foundation University Example

¹ Hasret YURDAKUL, ²Kerime Derya BEYDAĞ

Özet: Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara ilişkin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı ve kesitsel nitelikteki araştırmanın evrenini, 15 Aralık 2018-15 Ocak 2019 tarihleri arasında bir vakıf üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünün 2. 3. ve 4. sınıfına devam eden hemşirelik öğrencileri oluşturmuş; örneklem seçilmeden evrenin tamamına ulaşmak istenmiş, ancak izinli/raporlu ve çalışmaya katılmak istemeyen öğrenciler olması nedeniyle 141 (%79,7) öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır. Araştırmada veriler, Tanımlayıcı Veri Toplama Formu, Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği (HÖASÖ) ve Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş etme Davranışları Ölçeği (HÖSBDÖ) ile elde edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde, sayı- yüzdelik hesaplamaları ve spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Öğrencilerin %73,8'inin kendisini genel olarak sakin/rahat olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin klinik uygulamalarda %66'sının kendisini kısmen yeterli bulduğu ve %89,4'ünün mesleğini sevdiği saptanmıştır. Öğrencilerin, HÖASÖ puan ortalaması 63,51±20,81 olarak ve HÖSBDÖ puan ortalaması 39,68±7,89 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin, HÖASÖ ile HÖSBDÖ puan ortalaması arasında ilişki saptanmamıştır (p>0,05). Klinik uygulama öncesinde öğrencilere stresle baş etme davranışlarını geliştirmeye yönelik eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencileri, Klinik uygulama, Stres, Stresle baş etme

Abstract: This research was carried out to determine the perceived stress and stress coping behaviors of nursing students. The population of the descriptive and cross-sectional research consisted of nursing students attending 2nd, 3rd and 4th year education between 15 December 2018- 15 January 2019 in a foundation university Faculty of Health Sciences Nursing Department; The study was completed with 141 (79,7%) students because the students were asked to reach the whole universe without being selected, but with permission / report and students who do not want to participate in the study. Research data, Descriptive Data Collection Form, Perceived Stress Scale for Nursing Students (PSSNS) and the Scale of Coping Behaviours Nursing Students (SCBSNS) were obtained with. In the evaluation of the data, number-percentage calculations, and spearman correlation analysis were used. 73.8% of the students identified themselves as calm / relaxed in general. 66% of students in clinical practice has found itself partially sufficient and 89.4% love the profession. The students, perceived stress scale for nursing students mean score of was 63.51±20.81 and stress coping behaviors scale for nursing students mean score was 39.68±7.89. There was no relationship between the mean score of the perceived stress scale for nursing students with stress coping behaviors scale for nursing students (p>0,05). Before clinical practice, it is recommended that students be trained to improve their stress coping behaviors.

Keywords: Nursing students, Clinical practice, Stress, Overcoming the stress

¹ Dr. Lürfi Kırdar Şehir Hastanesi, İstanbul

² İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İstanbul

*Bu çalışma, 2019 yılında Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Yüksek Lisans programınca yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sorumlu yazar/ Corresponding Author: Kerime Derya BEYDAĞ

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-7251-4882>

Adres/Address: İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

E-posta/e-mail: kderyabeydag@gmail.com

Geliş tarihi/Received date: 03.08.2022

Düzeltilme tarihi/Revision date: 16.01.2023

Kabul tarihi/Accepted date: 16.01.2023

GİRİŞ

Günlük yaşamımızın bir parçası olan ve insan hayatının var olduğu dönem boyunca bireylerin her yönünü etkileyebilen stres, bireyin iç ve dış çevresindeki etkenlere karşı verilen tepki ve karmaşık bir kavram olarak ifade edilmiştir (Savcı ve Aysan, Çalışkan ve ark., 2018). Uzun süreli bir strese maruz kalmak, bireyin yaşamsal fonksiyonları negatif olarak etkilediği gibi birçok sağlık problemlerinin de ortaya çıkmasına sebep olmakta ve bireyin yaşam kalitesini de olumsuz etkilemektedir (Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy, 2013). Strese maruz kalan bireylerin kendini yetersiz, güvensiz ve değersiz hissetmeleri ve terk edilmişlik duyguları yaşamaları da mümkündür. Stresi algılamak, stresle baş etme davranışlarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Stres, yaşamın herhangi bir döneminde herkesin yaşayabileceği doğal bir durum olup, baş etmeyi gerektirmektedir (Onan ve ark., 2015).

Üniversite öğrencileri arasında akademik stres uzun yıllardan beri araştırma konusu olmuş ve eğitim ve okul yaşamından kaynaklanan stresin önemli stres kaynaklarından olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik eğitiminin amacı öğrencilere bilişsel, duyuşsal ve psiko- motor boyutta temel bilgi, beceri ve davranışlar kazandırılmasını sağlamaktır (Zengin, 2007). Bu eğitim, öğrencileri sadece bir meslek üyesi olarak değil, kendisinden emin, çevresiyle iyi ilişkiler kurabilen, yaşamı anlamlı bulan, yeni düşünceler üretebilen, vizyon sahibi, bilgili, verimli ve sağlıklı hemşireler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu klinik uygulamalı eğitim öğrencilerin profesyonel teorik bilgi ve becerileri öğrenmelerini ve sosyalleşmelerini sağlayan rollerin temeli olan psiko-motor becerilerin gelişmesine olanak sağlar (Baysan Arabacı, Akın Korhan, Tokem ve Torun, 2015; Ergin ve Çevik, 2017). Hemşirelik programı hem teorik dersleri olan, hem de klinik uygulamaları olan bir eğitim müfredatına sahiptir ve hemşirelik eğitiminin tamamlayıcısı aynı zamanda da gerekli bir

parçasıdır (Sü, Özlük ve Demirören, 2018). Bu eğitim müfredatında hemşirelik öğrencilerinin bedensel ve psikolojik sınırlarını aşan ve dolayısıyla onların kapasitesini zorlayabilecek birçok sorunla karşılaştığı bilinmektedir. Bu sorunlar hemşirelik öğrencilerinin başlıca stres kaynaklarını oluşturmaktadır. Ayrıca mevcut olan klinik uygulama ortamları hemşirelik öğrencilerinin profesyonel bilgi ve becerilerinin gelişmesi için olanak sağlamasına rağmen aynı zamanda da stres kaynağıdır (Karagözoğlu, Özden ve Tok Yıldız, 2013).

Bireysel yetersizlik ve klinik alanda hata yapma korkusu, mesleki bilgi ve becerilerin eksikliği düşüncesi, alışkın olunmayan bir ortamda bulunma, boş zamanlarının olmaması hemşirelik öğrencilerinin yüksek düzeyde stresle karşılaşmasına yol açmaktadır. Bu stres yalnızca eğitimle ilgili değil aynı zamanda hastalarla yaşanan iletişim sorunu, klinikte çalışan hekim, hemşire ve diğer sağlık personelleri ile oluşabilecek kötü ilişkilerin yanı sıra, teori ve uygulama uyumsuzluğundan kaynaklanan klinik stresten de kaynaklanabilmektedir (Alzayyat ve Al-Gamal, 2014). Bu tür stres etkenleriyle baş edememe, öğrencilerin iyilik halini tehdit etmeye, kapasitelerini azaltmaya ve tükenmişliğe sebep olabilmektedir. Yaşanan stres durumu hata yapmaya, hasta beklentilerini karşılamada yetersizliğe, doğru bilgi verememe korkusuna ve yanlışlık yapma kaygısına neden olmaktadır (Taşdelen ve Zaybak, 2013). Bu durum ise öğrencilerin klinik performanslarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öğrencinin başarısını olumsuz yönde etkileyebilen stres kaynaklarının belirlenmesi ve klinik uygulamaların her aşamasında stres düzeylerinin değerlendirilmesi ve etkileyen faktörlerin incelemesi ile başa çıkma stratejilerinin tanımlanması önem taşımaktadır (Çam ve Nur, 2015).

Stresle etkin bir şekilde baş edebilmek, öğrencilerin aldıkları teorik ve klinik eğitimden kaliteli bir biçimde yararlanmaları, iyi bir deneyim ve mesleki kimlik oluşturmaları ve öğrencilerin

etkili başa çıkma davranışları geliştirmeleri açısından önemlidir. Hemşirelik eğitiminde önemli bir yere sahip olan ve öğrencilerin eğitiminde sorumluluk alan öğretim elemanlarının klinik ve akademik anlamda öğrencilere yeterli desteği sunması, öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine imkân vermesi, stresle başa çıkma becerilerinin öğrenilmesi ve gelişimi açısından öğrencilere verdiği destek stresin öğrenciler üzerindeki negatif etkisini azaltabilir (Karaca, Yıldırım, Ankaralı, Açıköz ve Akkuş, 2017). Bu araştırmada hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara ilişkin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarını belirleyerek, her iki durumun birbiri üzerine etkisi incelenmek amaçlanmıştır.

Bu araştırmada aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

1. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara ilişkin algıladıkları stres düzeyleri nedir?
2. Hemşirelik öğrencilerinin stresle baş etme davranışları nelerdir?
3. Hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları stres ile stresle baş etme davranışları arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın Tipi: Bu araştırma, tanımlayıcı ve kesitsel tiptedir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman: Araştırma, İstanbul ili Anadolu yakasındaki bir vakıf Üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümü öğrencilerinde, 15 Aralık 2018-15 Ocak 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini, 2018-2019 güz döneminde öğrenim gören 2'nci, 3'ncü ve 4'ncü sınıflarına devam eden toplam 177 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü evren belli olduğu durumda örneklem büyüklüğü hesaplama formülüne (Naing, Winn ve Rusli, 2006) göre değerlendirilmiş ve %99 güven düzeyi ve %5 hata payına göre 140 kişinin örneklem için yeterli

olduğu belirlenmiştir. Birinci sınıfa devam eden öğrenciler, henüz klinik uygulamaya çıkmamış olmaları nedeniyle örnekleme dâhil edilmemiştir. Çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 141 öğrenci örnekleme oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada veriler, Tanımlayıcı Veri Toplama Formu, Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği, ve Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği öğrencilere uygulanarak elde edilmiştir. Veri toplama araçları, öğrencilerin eğitimlerini aksatmayacak şekilde kendilerine verilmiş, soruları yanıtladıktan sonra anket formları geri alınmıştır. Veri toplama işlemleri yaklaşık 10-15 dakika kadar sürmüştür.

Tanımlayıcı veri toplama formu: Öğrencilerin yaş, cinsiyet, devam edilen sınıf, mezun olunan okul gibi durumlarını içeren sosyo-demografik özelliklerine ilişkin 14 sorundan oluşmaktadır.

Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği (HÖASÖ): Öğrencilerin algıladıkları stres düzeyini ölçmeyi hedefleyen 29 maddeden oluşan ölçek, Sheu ve ark. (2002) tarafından Çince olarak geliştirilmiş, Türkçeye uyarlanması Karaca ve ark. (2015) tarafından yapılmıştır. Maddelerin değerlendirilmesinde; '4- Benim için çok stres verici, 3, 2, 1, 0- Benim için stres verici değil' olmak üzere beşli likert tipi değerlendirme kullanılmıştır. Ölçeğin altı boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; "mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres", "hastaya bakım verirken yaşanan stres", "ödevlerden ve iş yükünden kaynaklanan stres", "öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres", "ortamdan kaynaklanan stres" ve "akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan stres" olarak belirlenmiştir.

Ölçek toplam puan, 0-116 arasında değişmektedir. Yüksek puan, stres derecesinin yüksekliğini göstermektedir. Karaca ve ark.(2015), yaptıkları çalışmada cronbach's alfa güvenilirlik katsayısı 0,67-0,93, iki haftalık test-tekrar test güvenilirliği 0,96'dır (Karaca ve ark., 2015). Bu araştırmada

Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği cronbach alpha güvenirlik katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur.

Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş etme Davranışları Ölçeği (HÖSBDÖ): Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği, Çince olarak Sheu ve ark. tarafından (2002) geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Karaca ve ark. (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçek 19 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. 4– Katılıyorum, 3, 2, 1, 0– Hiç katılmıyorum’ olmak üzere beşli likert tipi değerlendirme kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutları “iyimser kalma”, “transfer”, “sorun çözme” ve “kaçınma”dır. Hangi alt boyutun puanı yüksek olursa, öğrencinin o baş etme stratejisini daha sık kullandığı anlamına gelmektedir. Ölçeğin sorun çözme ve kaçınma alt boyutları için Cronbach’s alfa katsayıları 0,57–0,84, iki haftalık test-tekrar test güvenirliği 0,65 ve 0,72 olarak hesaplandığı için bu iki alt boyutun iç tutarlılıklarının yüksek olduğu söylenebilir. Ölçeğin iyimser kalma ve transfer alt boyutları için Cronbach’s alfa katsayıları (0,04–0,40) ve iki haftalık test-tekrar test güvenirliği 0,35 ve 0,04’dür (Karaca ve ark., 2014). Bu çalışmada Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş etme Davranışları Ölçeği cronbach alpha güvenirlik katsayısı 0,75 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi: Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde ortalama, standart sapma, medyan, en düşük, en yüksek, frekans ve oran değerleri kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişki, veriler normal dağılım göstermediği için spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Genellenebilirliği: Araştırmanın sonuçları, çalışmanın yapıldığı üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde 2018-2019 eğitim öğretim yılı güz

döneminde 2’nci, 3’ncü ve 4’ncü sınıfa devam edip, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrencilerin verdiği yanıtlarla sınırlıdır.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Veri toplama işlemi öncesinde Okan Üniversitesi Etik Kurulu’na başvuru yapılmış ve 12.12.2018 tarihinde 100/13 sayılı karar ile Etik Kurul onayı alınmıştır. Etik kurul onayı alındıktan sonra, araştırma kapsamında bulunan öğrencilere araştırma ile ilgili bilgi verilmiş, elde edilen verilerin gizli tutulacağı söylenmiş çalışmaya katılmaya kabul eden ve gönüllü olan öğrencilerin “bilgilendirilmiş onam formu” onamları alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %51,1’inin 22 yaş ve üzeri yaş grubunda, %73’ünün kadın, %35,5’inin dördüncü sınıfa devam ettiği ve %87,2’sinin sağlık meslek lisesi dışındaki liselerden mezun olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %74,5’inin %50 burslu olduğu, %41,1’inin genel akademik not ortalamasının 2,51-3,00 arasında olduğu ve %73,8’inin kendisini genel olarak sakin/rahat olarak tanımladığı bulunmuştur.

Tablo 1: Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

DEĞİŞKENLER		N	%
Yaş Grubu	19-21 yaş	69	48,9
	22 yaş ve üzeri	72	51,1
Cinsiyet	Kadın	103	73,0
	Erkek	38	27,0
DEVAM EDİLEN SINIF	2.sınıf	46	32,6
	3.sınıf	45	31,9
	4.sınıf	50	35,5
Mezun Olunan Okul	Sağlık Meslek Lisesi	18	12,8
	Diğer Liseler*	123	87,2
Bursluluk Durumu	Tam burslu	25	17,7
	%50 burslu	105	74,5
	%25 ve altında burslu	11	7,8
Genel Akademik Not Ortalaması	2,00 ve altında	12	8,5
	2,01-2,50 arası	42	29,8
	2,51-3,00 arası	58	41,1
	3,01 ve üzerinde	29	20,6
Genel Olarak Kendini Nasıl Tanımladığı	Sakin/rahat	104	73,8
	Stresli/gergin	37	26,2
TOPLAM		141	100,0

Öğrencilerin klinik uygulamaya ve mesleğe yönelik değerlendirmeleri Tablo 2’de gösterilmiştir. Öğrencilerin %50,4’ünün 2-4 dönem klinik uygulamaya çıktığı, %80,9’unun kamu hastanelerinde uygulamada bulunduğu ve %66’sının kendisini kısmen yeterli bulduğu saptanmıştır. Öğrencilerin %19,1’i klinik uygulamalardan uzmanlık alanı dışında başka alanda hiç uygulama yapmadığını ve %25,5’i uygulama alanlarına ulaşımında sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Öğrencilerin %89,4’ü mesleğini sevdiğini ve %82,3’ü mezun olduktan sonra hastanede çalışmayı istediğini ifade etmiştir.

Ölçeklerin puan ortalaması, standart sapması, minimum ve maximum değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir. Öğrencilerin Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği puan ortalaması 63,51±20,81 olarak ve Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği puan ortalaması 39,68±7,89 olarak bulunmuştur.

Tablo 2: Öğrencilerin Klinik Uygulamaya ve Mesleğe Yönelik Değerlendirmeleri

DEĞİŞKENLER		N	%
Uygulamaya çıkılan dönem sayısı	2-4 dönem	71	50,4
	5 dönem ve üzeri	70	49,6
Uygulamaya çıkılan hastane özelliği	Kamu hastanesi	114	80,9
	Özel hastane	27	19,1
Klinik uygulama konusunda kendisini yeterli bulma durumu	Yeterli	43	30,5
	Kısmen yeterli	93	66,0
	Yetersiz	5	3,5
Klinik uygulamada ilgili uzmanlık alanı dışında başka alanda uygulama yapma durumu	Sık sık oldu	38	27,0
	Nadiren oldu	76	53,9
	Hiç olmadı	27	19,1
Klinik uygulamanın yapıldığı kuruma ulaşımında sorun yaşama Durumu	Sorun yaşayan	105	74,5
	Sorun yaşamayan	36	25,5
Hemşirelik mesleğini sevme durumu	Seviyor	126	89,4
	Sevmiyor	15	10,6
	Hastanede çalışmak istiyor	116	82,3
	Hastane dışında bir yerde çalışmak istiyor	19	13,5
Mezuniyet sonrası kariyer planı	Hemşirelik dışında bir iş yapmak istiyor (Ticaret vb.)	6	4,3
TOPLAM		141	100,0

Tablo 3: Ölçeklerin Puan Ortalaması, Standart Sapması, Minimum ve Maximum Değerleri

ÖLÇEKLER	ORT	SS	MİN	MAX
Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres ölçeği	63,51	20,81	3	116
Hemşirelik öğrencileri için stresle baş etme davranışları ölçeği	39,68	7,89	0	59

Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, min: minimum, max: maksimum

Tablo 4. Ölçekler Arasındaki Korelasyon

Ölçekler	Hemşirelik öğrencileri için stresle baş etme davranışları
Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres ölçeği	R ,199 P ,180

r: Sperman Korelasyon; p<0,05

Ölçekler arasındaki korelasyon Tablo 4'te gösterilmiştir. Öğrencilerin Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği ile Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği puan ortalaması arasında ilişki saptanmamıştır (p>0,05).

TARTIŞMA

Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara ilişkin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarını belirleyerek, her iki durumun birbirini üzerine etkisi incelenmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin % 89,4'ünün hemşirelik mesleğini sevdiği belirlenmiştir (Tablo 2). Öğrencilerin büyük çoğunluğunun mesleğini sevdiğini belirtmiş olması sevindirici olmasına rağmen, %10,6'sının sevmediği bir mesleğin eğitimini alıyor olması, mezuniyet sonrası çalışma yaşantısı açısından kaygı verici bir durumdur. Yapılan benzer çalışmalarda da hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğunun hemşirelik mesleğini sevdiği görülmektedir. Araştırma bulgusu ile benzer şekilde, yapılan çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin %80'inden fazlasının mesleği sevdiğini belirlenmiştir (Evgin ve ark., 2017; Baysan Arabacı ve ark., 2015; Ergin ve ark., 2018; Mankan ve ark., 2016; Korkmaz, 2018; Ergin ve Çevik, 2017). Araştırma sonucundan farklı olarak, Taşdelen ve Zaybak'ın (2013) çalışmasında öğrencilerin %71,1'inin Topal Hançer ve ark.'nın. (2018) çalışmasında ise %57,4'ünün hemşirelik bölümünü isteyerek tercih ettiği belirlenmiştir (Taşdelen ve Zaybak, 2013; Topal Hançer ve ark., 2018).

Araştırmada, mezuniyet sonrasında öğrencilerin %82,3'ünün hastanede çalışmak istediği,

%13,5'inin hastane dışında bir yerde çalışmak istediği (okul, huzurevi, fabrika vb.), % 4,3'ünün hemşirelik dışında bir iş yapmak istediği (Ticaret vb.) tespit edilmiştir (Tablo 2). Literatürde araştırma bulgusunu destekler şekilde öğrencilerin büyük çoğunluğunun hemşire olarak çalışmayı istediklerini belirten çalışmalar yer almaktadır (Baysan Arabacı ve ark., 2015; Ergin ve ark., 2018; Ergin ve Çevik, 2017; Korkmaz, 2018; Erbil ve ark., 2006). Sonuç olarak öğrencilerin hemşirelik mesleğini bilinçli olarak ve isteyerek seçmeleri sağlandığında yaşanabilecek stresli durumlarla daha kolay mücadele edebileceklerini düşündürmektedir. Ayrıca hemşirelik mesleğinin sevilerek icra edilmesi bütüncül bakımın en iyi şekilde yapılmasını sağlayarak meslekteki başarıyı artıracak, huzuru sağlayacak ve karşılaşılabilecek sorunlara karşı etkili baş etmeyi sağlayacaktır. Çalışmada öğrencilerin kendilerini klinik uygulama konusunda yeterli bulma durumunun dağılımına bakıldığında; %66'sının kendisini kısmen yeterli bulduğu, %30,5'inin kendisini yeterli bulduğu, %3,5'inin ise kendisini yetersiz bulduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Açıksöz ve ark. (2016), tarafından yapılan çalışmada klinik uygulama için öğrencilerin teorik içerik yeterliliği durumunu %59,2'sinin kendini yeterli bulduğunu, %40,8'inin ise yetersiz bulduğunu belirlemişlerdir (Açıksöz ve ark., 2016). Atay ve Yılmaz (2011), tarafından yapılan çalışmada %62,7'sinin klinik uygulama öncesi teorik bilgilerinin yeterli olduğunu, %37,3'ünün ise yetersiz olduğunu bulmuşlardır (Atay ve Yılmaz, 2011). Bayar ve ark. (2009), yaptıkları çalışmada %51,6'sının kendisinin teorik bilgisinin yetersiz bulduğu, %48,4'ünün ise yeterli olduğunu tespit

etmişlerdir (Bayar ve ark., 2009). Araştırma sonucuna paralel olarak literatürde de hemşirelik öğrencilerinin kendini kısmen yeterli bulduğu görülmektedir.

Bu çalışmada Hemşirelik Öğrencilerinin Algılanan Stres Ölçeği'ne verdikleri puan ortalaması $63,51 \pm 20,81$ olarak bulunmuştur (Tablo 3). Ölçekten alınabilecek en yüksek puanın 116 olduğu düşünülürse öğrencilerin algıladıkları stresin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Literatürde çalışma bulgusu ile benzer sonuçlar yer almaktadır. Ergin ve ark.'nın (2018), 410 öğrenci ile yapmış oldukları çalışmada HÖASÖ puan ortalaması $65,39 \pm 25,58$ olarak hesaplanmıştır ve öğrencilerin orta düzeyde stres yaşadıklarını belirlemiştir (Ergin ve ark., 2018). Altınçapa ve ark.'nın (2017), inter-model dışavurumcu grup sanat terapisinin hemşirelik son sınıf öğrencilerinin stresle başa çıkma düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada deney ve kontrol grubuna göre başlangıç öncesi HÖASÖ puan ortalamasını sırasıyla deney grubunda $63,50 \pm 21,37$ bulunurken, kontrol grubunda $62,63 \pm 23,16$ olarak bulmuşlardır (Altınçapa ve ark., 2017). Korkmaz'ın (2018), 354 hemşirelik yüksekokulu öğrencisi ile yapmış olduğu çalışmada HÖASÖ toplam puan ortalaması $61,02 \pm 27,415$ olarak bulunmuştur (Korkmaz, 2018). Bu sonuçlara göre klinik uygulamaların bir sorumluluk getirdiği, öğrencilerin kendilerini yetersiz hissetmeleri ve kuramsal bilginin klinik uygulamada yetersiz kalması, daha önce bulunmadıkları bir ortama girmiş olmaları, klinik hemşireleri ve diğer sağlık personelleri ile aralarındaki iletişim, klinisyen hemşirelerin öğrenci hemşireyi değersiz görmesi, öğrencilerden hemşirelik dışı görev talep etmeleri, hemşirelik bakım uygulamalarından kaynaklanan hata yapma endişesi gibi durumların stres seviyesini yükselttiği düşünülebilir. Literatürde çalışma bulgusu ile farklı olarak; Bozyılan (2018), tarafından hemşirelik öğrencilerinin spor

yapma davranışlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal cevap ve stresle baş etme davranışı üzerine etkilerini incelemek amacıyla hemşirelik lisans öğrencileri ile yapılan çalışmada HÖASÖ toplam puan ortalaması $57,06 \pm 23,53$ olarak ortalamasının altında saptamıştır (Bozyılan, 2018). Durmuş ve Gerçek'in (2017), öğrencilerin algılanan stres düzeyleri, biyo-psikososyal durumları ile stresle baş etme davranışlarının arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada, HÖASÖ' den aldıkları puan ortalaması $53,36 \pm 24,03$ olarak tespit etmiş ve puan ortalamalarını orta düzeyin altında olduğunu bulmuşlardır (Durmuş ve Gerçek, 2017). Topal Hançer ve ark.'nın (2018), hemşirelik son sınıf öğrencilerinin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarını belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, HÖASÖ toplam puan ortalaması $51,27 \pm 24,37$ olarak orta şiddete yakın tespit etmişlerdir (Topal Hançer ve ark., 2018). Ergin ve Çevik'in (2017), ilk kez klinik uygulamaya çıkan öğrenciler ile yapmış oldukları çalışmada ise HÖASÖ toplam puanı $49,07 \pm 22,11$ olarak tespit etmişlerdir (Ergin ve Çevik, 2017). Altınçapa ve ark.'nın (2017), inter-model dışavurumcu grup sanat terapisinin hemşirelik son sınıf öğrencilerinin stresle başa çıkma düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, deney ve kontrol grubuna göre 3 ay sonrası olarak HÖASÖ puan ortalamasını sırasıyla deney grubunda $57,88 \pm 15,70$ şeklinde, kontrol grubunda ise $56,25 \pm 24,55$ şeklinde bulunmuştur (Altınçapa ve ark., 2017). Bu sonuçların farklı olması klinikte öğrencinin desteklenmesi ile ilişkili olduğundan dolayı stres seviyesini düşürdüğü görülmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş etme Davranışları Ölçeği'ne verdikleri puan ortalaması $39,68 \pm 7,89$ olarak bulunmuştur (Tablo 3). Bu bulgu sonucuna göre hemşirelik öğrencilerinin stresle baş etme davranışlarının yeterli düzeyde

ve olumlu olduğu ve öğrencilerin ortalamasının üzerinde stresle baş etme davranışı gösterdiği söylenebilir. Literatürde çalışma bulgusu ile benzer sonuçlar yer almaktadır. Ergin ve ark.'nın (2018), 410 öğrenci ile yapmış oldukları çalışmada HÖSBDÖ puan ortalaması $42,41 \pm 11,71$ olarak hesaplanmıştır (Ergin ve ark., 2018). İkinci ve ark.'nın (2013), Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği kullanarak yapmış oldukları çalışmada stresle başa çıkma puan ortalamasını $77,88 \pm 10,08$ ortalamasının üzerinde olarak saptamışlardır (Ekin ve ark., 2013). Çalışma bulgusu ile farklı olarak; Ergin ve Çevik (2017), tarafından ilk kez klinik uygulamaya çıkan öğrenciler ile yapmış oldukları çalışmada ise HÖSBDÖ toplam puanı $35,19 \pm 12,11$ olarak ortalamasının altında tespit etmişlerdir (Ergin ve Çevik, 2017). Bozyılan (2018), tarafından hemşirelik lisans öğrencileri ile yapılan çalışmada HÖSBDÖ'den aldıkları puan ortalaması $37,23 \pm 12,07$ olarak ortalamasının altında bulunmuştur (Bozyılan, 2018). Durmuş ve Gerçek (2017), tarafından yapılan çalışmada, HÖSBDÖ'den aldıkları puan ortalaması $37,53 \pm 13,22$ olarak ortalamasının altında olduğu bildirilmiştir (Durmuş ve Gerçek, 2017). Çalışma bulgularına göre öğrencilerin HÖASÖ ile HÖSBDÖ puan ortalaması arasında ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$) (Tablo 4). Bu sonuç, öğrencilerin klinik uygulamada algıladıkları stresin baş etme stratejileri üzerinde etkisi olmadığını göstermektedir. Literatürde çalışma bulgusuyla benzer sonuçlar yer almaktadır. Durmuş ve Gerçek'in (2017), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada HÖASÖ ve HÖSBDÖ aralarındaki korelasyona göre algılanan stres ile stresle baş etme davranışları arasında ilişki olmadığını, stres ile başa çıkma davranışlarının ise stres algılamasını etkilemediğini tespit etmişlerdir (Durmuş ve Gerçek, 2017). Çalışma bulgusuyla farklı olarak; Bozyılan (2018), çalışmasında HÖASÖ toplam puanları ile HÖSBDÖ toplam puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit etmiştir (Bozyılan, 2018). Topal Hançer ve

ark. (2018), tarafından yapılan çalışmada HÖASÖ toplam puanları ile HÖSBDÖ toplam puanları arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki bulunmuştur (Topal Hançer ve ark., 2018). Savcı ve Aysan (2014), tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinde algılanan stres ve stresle baş etme davranışları arasında pozitif yönde ve düşük bir ilişki bulunmuştur (Savcı ve Aysan, 2014).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin algıladıkları stres düzeyi ve baş etmelerinin ortalamasının üzerinde olduğu, ancak stres durumu ve baş etme düzeyi arasında bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Araştırma sonucunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Öğrencilerin, klinik öğretim öncesinde simülasyon teknikleri kullanılarak öğrencilerin teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmeleri sağlanarak klinik uygulamaya kendilerini daha hazır hissetmeleri ve bu şekilde klinik uygulama sırasında yaşayabilecekleri stres duyguları ile daha kolay mücadele edebilmeleri sağlanabilir.
- Öğrencilerin stres ile başa çıkma becerilerini güçlendirmek ve algılanan stres ile strese neden olabilecek durumları tanıyabilme becerilerini kazanmalarını sağlayabilmeleri için, eğitim programları düzenlenmesi,
- Gelecekte profesyonel hemşireler olarak görev yapacak olan hemşirelik öğrencilerinin, mesleki kariyer planlamalarına destek olmayı hedefleyen danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,
- İleri zamandaki çalışmalar için, daha büyük örneklem grupları ile çalışmanın tekrarlanması, öğrencilerin stresini azaltmaya ve stresle baş etme davranışlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıksöz, S., Uzun, Ş. ve Arslan, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlilik algısı ile klinik uygulamaya ilişkin kaygı ve stres durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 58: 129-135.
- Altınçapa, B., Adalı Kaya, B. ve Eren, N. (2018). Inter-Model dışavurumcu grup sanat terapisinin hemşirelik son sınıf öğrencilerinin stresle başa çıkma düzeylerine etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1):11-19.
- Alzayyat, A. ve Al- Gamal, E.A. (2014). Review of the literature regarding stress among nursing students during their clinical education. *International Nursing Review*, 61(3): 406-415.
- Atay, S. ve Yılmaz, F. (2011). Sağlık yüksek okulu öğrencilerinin ilk klinik stres düzeyleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4): 32-37.
- Baysan Arabacı, S., Akın Korhan, E., Tokem, Y. ve Torun, R.(2015). Hemşirelik Birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi-sırası ve sonrası anksiyete ve stres düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2 (1): 1-16.
- Bozyılan, E.(2018). *Hemşirelik öğrencilerinin spor yapma davranışlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal cevap ve stresle başatme davranışları üzerine etkileri* (Tez). Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Çalışkan, S., Aydoğan, S., Işıklı, B., Metintaş, S., Yenilmez, F. ve Yenilmez, Ç. (2018). Üniversite öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ve ilişkili olabilecek faktörlerin değerlendirilmesi. *Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 3(2): 39- 49.
- Çam, H. ve Nur, N. (2015). Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinde algılanan stres ile gastrointestinal semptomlar arasındaki ilişki. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(6): 475- 482.
- Durmuş, M. ve Gerçek, A. (2017). Üniversite öğrencilerinin algılanan stres durumları, biyo- psiko-sosyal durumları ve stresle baş etme davranışlarını etkileyen faktörlerin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *The Journal Of Academic Social Science*, 5(53): 616-633.
- Ekinci, M., Altun, Ş.Ö. ve Can, G. (2013). Hemşirelik öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları ve atılgnlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(2): 67-74.
- Erbil, N., Kahraman, A.N. ve Bostan, Ö. (2006). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi anksiyete düzeylerinin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 9(1): 10-16.
- Ergin, E. ve Çevik, K. (2017). Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik deneyimleri sırasında algıladığı stresle baş etme davranışlarının incelenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 26(5): 177-187.
- Ergin, E., Çevik, K. ve Pakış Çetin, S. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerine ilişkin algıladığı stres ve stresle baş etme davranışlarının incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 15(1): 16-22.
- Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan Stres Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlik Analizi. *New Symposium Journal*, 51(3): 132-140.
- Evgin, D., Çalışkan, Z. ve Caner, E. (2017). Sağlık yüksek okulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik uygulama öncesi kaygı düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(3): 22- 28.
- Karaca, A., Yıldırım, N., Ankaralı, H., Açıkgöz, F. ve Akkuş, D. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin algılanan klinik stres düzeyi, stres cevapları ve baş etme davranışları. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 8(1): 32-39.
- Karagözoğlu, Ş., Özden, D. ve Tok Yıldız, F. (2013). Entegre program hemşirelik öğrencilerinin klinik stres düzeyi ve etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(2): 89-95.
- Korkmaz, F. (2018). *Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres kaynaklarının ve bakım odaklı hemşire-hasta etkileşimine yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi* (Tez). İstanbul Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Mankan, T., Polat, H., Cengiz, H. ve Sevindik, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik stres düzeyleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1): 10-15.
- Naing, L., Winn, T. ve Rusli, B.N. (2006). Practical issues in calculating the sample size for prevalence studies. *Archives of Orofacial Sciences*, 1, 9-14.
- Onan, N., Barlas, G.Ü., Karaca, S., Yıldırım, N.K., Taşkiran, O. ve Sümeli, F. (2015). The relations between perceived stress, communication skills and psychological symptoms in oncology nurses. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(3): 170-177.
- Savcı, M. ve Aysan, F. (2014). 'Üniversite öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (3): 44-56.
- Sü, S., Özlük, B. ve Demirören, N. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulamada deneyimledikleri stres düzeylerini azaltmada mentorluk uygulamasının etkisi. *Journal Of Human Sciences*, 15(1): 280-292.
- Taşdelen, S. ve Zaybak, A. (2013). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(2): 101-106

Topal Hançer, A., Güler, N.ve Süha, B.K. (2018). Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Stres ve Stresle Baş Etme Davranışları. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*, 64617.

Zengin, N.(2007). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde öz-etkililik-yeterlilik algısı ve klinik uygulamada yaşanan stresle ilişkisinin incelemesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 10 (1): 49-57.